

Tot zo!

Topstukken on Tour

Lees over de prachtige
kunstwerken van onze
musea en ga zelf creatief
aan de slag

‘We houden uiteraard goede moed dat we later dit jaar wel weer op pad kunnen gaan.’

Beste lezer,

Met plezier presenteer ik de tweede editie van het magazine Totzo! Dit tijdschrift is een initiatief van Stichting Museum Plus Bus en haar partners. Toen wij in 2020 het eerste nummer maakten, dachten wij dat het een eenmalige uitgave zou zijn. Wij hoopten dat wij in 2021 weer als vanouds busritten voor senioren naar musea zouden kunnen organiseren. Helaas is dat op het moment van schrijven nog niet het geval. Daarom hebben we samen met onze musea een nieuw magazine gemaakt, met opnieuw een mooie selectie van kunstwerken.

We houden uiteraard goede moed dat we later dit jaar wel weer op pad kunnen gaan. Tot die tijd draaien we het om, de topstukken komen via dit magazine gewoon bij u thuis langs. Naast dit magazine hebben we speciaal voor zorginstellingen een reizende tentoonstelling gemaakt. Hoe dat in zijn werk gaat leest u op pagina 14. Verder kunt u in dit tijdschrift lezen over de kunstwerken en de kijkopdrachten doen. U kunt ook zelf creatief aan de slag met bijvoorbeeld de kleurplaat die achterin het magazine staat.

Graag wil ik vanaf deze plek alle deelnemers van de BankGiro Loterij hartelijk danken. Dankzij de steun van deze cultuurloterij hebben wij in het verleden al meer dan 150.000 senioren naar een museum kunnen brengen. De BankGiro Loterij maakt ook dit magazine en onze reizende tentoonstelling mogelijk.

Ik wens u veel lees- en kijkplezier met dit magazine en hoop u in de toekomst weer gewoon in onze bus en musea te mogen verwelkomen.

Totzo!

Hendrikje Crebolder
Voorzitter
Museum Plus Bus

Inhoud

4 **Portret van een stel**

Rijksmuseum

5 **Legpuzzel**

De Museumfabriek

6 **De sprookjeswereld van Rosa Loy**

Drents Museum

7 **Voorwerpen met betekenis**

Fries Museum

8 **Bakermat in miniatuur**

Nederlands Openluchtmuseum

9 **Amandelbloesem**

Van Gogh Museum

11 **Meisje met de parel**

Mauritshuis

12 **Zelfportret Charlotte Salomon**

Joods Historisch Museum

12 **Twée vogels**

Cobra Museum voor Moderne Kunst

13 **Een bezoek aan het Louvre, Parijs**

Zuiderzeemuseum

14 **Topstukken on Tour**

16 **Romanovs in de ban van de ridders**

Hermitage Amsterdam

18 **Geen gewoon Zeeuws meisje**

Zeeuws Museum

19 **Vincent & vriendschap**

Kröller-Müller Museum

20 **Personen als symbolen**

Het Noordbrabants Museum

21 **Titus aan de lezenaar**

Museum Boijmans Van Beuningen

22 **De Trekvliet**

Kunstmuseum Den Haag

24 **Kleurplaat**

25 **Puzzel**

26 **Huizen kijken**

27 **Colofon**

Totzo?

U heeft vast gezien dat dit magazine Totzo heet, maar waar komt die naam vandaan? De naam Totzo is afgeleid van de bijbehorende tentoonstelling die Topstukken on Tour heet. De medewerkers van de Museum Plus Bus willen ook 'Totzo!' zeggen tegen alle deelnemers die zij nu niet mee kunnen nemen, maar die zij in de toekomst graag weer begroeten.

Portret van een stel, waarschijnlijk Isaac Abrahamsz Massa en Beatrix van der Laen, Frans Hals (ca. 1582-1666), olieverf op doek, ca. 1622, Rijksmuseum

Welke glimlach vindt u mooier? Die van de Mona Lisa, of die van Beatrix?

Portret van een stel

Rijksmuseum

Wat een lach

Wie op de Eregalerij van het Rijksmuseum loopt moet wel blij worden van dit vrolijke huwelijksportret. Ze stralen, dit stel dat zo innig naast elkaar zit. Verliefd lachend toont de vrouw haar trouwring, haar hand losjes op de schouder van haar kersverse echtgenoot. Hij kijkt geamuseerd naar ons, maar natuurlijk ook naar de schilder, terwijl die hen schildert. Het portret heeft iets van een momentopname, een snapshot, alsof Frans Hals ze in de tuin betrapte en snel een 'plaatje schoot'. Zo vlot, bijna nonchalant zette hij ze op het doek. Alleen de gezichten, kragen en manchetten schilderde hij nauwkeuriger. Wie zijn het? Waarschijnlijk Isaac Massa en Beatrix van der Laen, een rijke Haarlemse koopman en een burgemeestersdochter, met wie Frans Hals bevriend was. Ze trouwden op 26 april 1622, en dat zal de aanleiding zijn geweest voor het portret. Het werd een uitzonderlijk portret, want normaal gesproken lieten echtparen zich statig portretteren en dan meestal ieder apart. Dit stel wilde iets anders. Ze wilden een huwelijksportret dat vertelt over liefde en trouw.

Ontdek de liefdestuin

Op het eerste gezicht lijkt de tuin waarin ze zitten heel natuurlijk. Maar de 17de-eeuwse kijker zag meteen dat dit geen gewone Hollandse tuin is, maar dat hij vol zit met symboliek over liefde en huwelijk. De distel, links vooraan, werd 'mannentrouw' genoemd en was een symbool voor huwelijkse trouw. Om de boom slingert zich een klimop, zoals een minnaar om zijn vrouw, of andersom. Die plant blijft zelfs 's winters groen. Wat een mooi symbool voor altijd durende liefde! En dan is er rechts nog het doorkijkje naar de 'tuin der liefde', met de fontein die staat voor vruchtbaarheid.

Kijktips

Het elegante kapje op Beatrix' hoofd wordt op zijn plaats gehouden door een oorijzer, dat zichtbaar in haar wang drukt. Aan de imposante plooi kraag, zoals die van Beatrix, kon je iemands status aflezen. Zo'n kraag moest spierwit blijven en het wassen en stijven ervan was enorm veel werk. De glimlach gold in de 17de eeuw als onnozel. Op de vele burgerportretten uit die tijd komen dan ook zelden lachende mensen voor. Maar Beatrix trekt zich niets van deze conventie aan.

Legpuzzel

De Museumfabriek

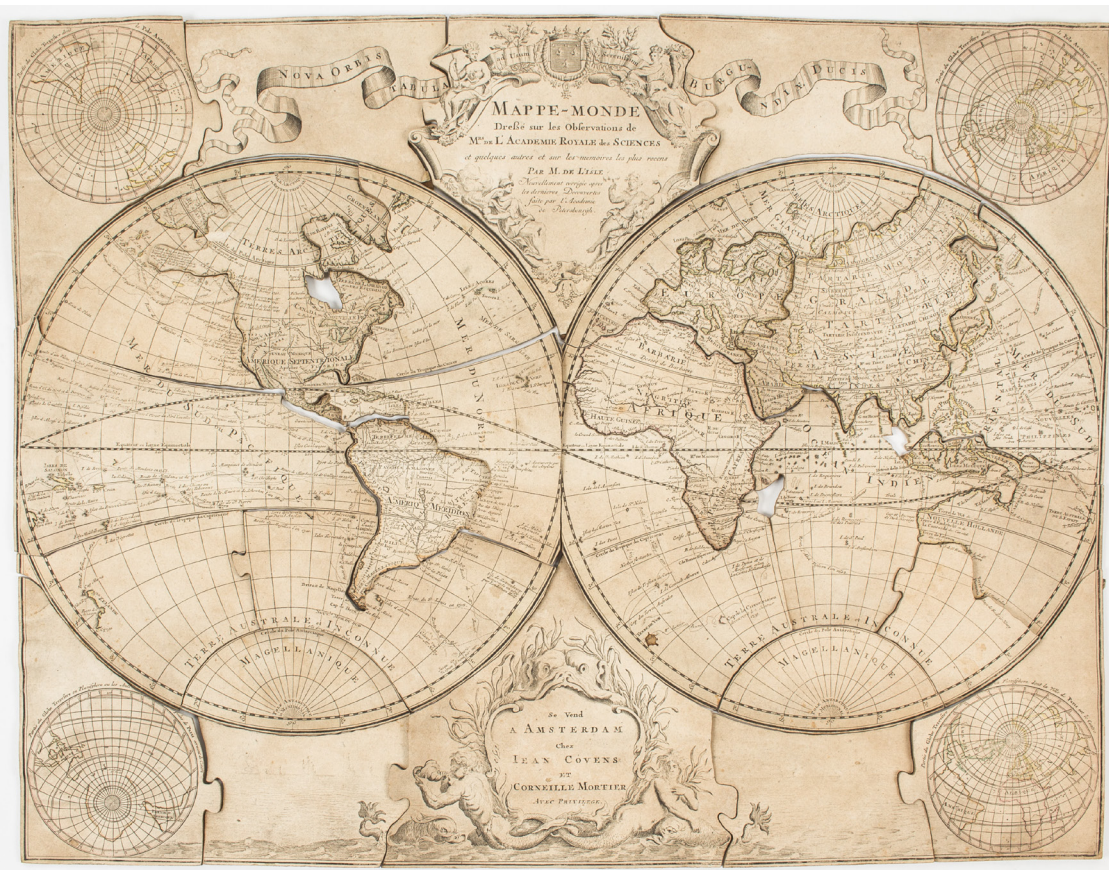
Het leggen van puzzels is tot op de dag van vandaag een leuk tijdverdrijf voor jong en oud. De eerste legpuzzels werden gemaakt vanaf 1760, voor educatieve doeleinden. In die begintijd betrof het altijd geografische kaarten. De Museumfabriek heeft in haar tentoonstelling een puzzel die de wereld in 1741 voorstelt. De dunne lijnen op die kaart tonen onder andere de reis die werd gemaakt door de Duitse natuuronderzoeker en arts Georg Wilhelm Steller. Steller nam deel aan de Tweede Kamtsjatka-expeditie, die onder leiding stond van de Deense ontdekkingsreiziger Vitus Bering. Deze expeditie werd gehouden in opdracht van de Russische tsaar

Peter de Grote en had als doel het vinden en in kaart brengen van de uiteinden van Siberië. De expeditie duurde van 1733 tot 1741.

De puzzel is de grootste uit die tijd en een van de oudste exemplaren in Nederland. De Museumfabriek toont de kaart in relatie tot tal van objecten, die door de wereldreiziger Wicher van der Sleen geschonken zijn aan het museum.

Georg Wilhelm Steller en Vitus Bering kwamen beiden voor in de tv-serie 'O'Hanlons reizen, In de voetsporen van ontdekkingsreizigers'. Aflevering 6 van de tweede reeks is nog altijd te bekijken op de site van de VPRO.

Mappe-Monde,
maker onbekend, uitgeverij was het huis
Covens & Mortier (1721-1866), papier, hout, kaart 1745,
puzzel vermoedelijk 1780, De Museumfabriek

De houten puzzelstukjes zijn beplakt met marmerpapier tegen het kromtrekken van de puzzel.

De sprookjeswereld van Rosa Loy

Drents Museum

Het schilderij *Substanzen/Substances* is een typisch werk van de Duitse kunstenaar Rosa Loy: vrouwelijke figuren in een sprookjesachtige, geheimzinnige sfeer die je aandacht vast weet te houden. Loy schildert vooral vrouwen. Als er al mannen te zien zijn op haar doeken, dan zijn die vaak klein en onopvallend.

Mensen zijn in het werk van Loy nauw verbonden met de natuur. Zo nauw zelfs dat ze vaak smelten. Misschien niet verrassend dat Loy tuinbouwkunde studeert voor ze zich volledig op de kunst stort. De kunstenaar schildert met caseïne, een verf op basis van ei en pigment. Deze zorgt voor heldere kleuren die dan in dunne lagen over elkaar worden gezet. Alles samen levert het taferelen op die doen denken aan folklore of aan een droomwereld.

Rosa Loy (1958) werd geboren in Zwickau, in de voormalige DDR. In 1990 gaat zij naar de Hogeschool voor Grafiek en Boekkunst in Leipzig. Samen met haar man Neo Rauch woont en werkt ze in Leipzig. Loy en Rauch behoren tot de belangrijkste vertegenwoordigers van de Neue Leipziger Schule.

Substanzen/Substances, Rosa Loy (1958), caseïne op doek, 2019, Drents Museum (schenking Stichting Vrienden van het Drents Museum in 2020)

Het Drents Museum heeft al lange tijd een fascinatie voor de Leipziger kunst en al meerdere solotentoonstellingen van kunstenaars van de Neue Leipziger Schule gepresenteerd. Recent is het museum ook begonnen met het aankopen van werken van deze kunstenaars voor de collectie. Dit werk *Substanzen/Substances* was de eerste in die reeks. De aankoop is mogelijk gemaakt door de Stichting Vrienden van het Drents Museum.

Vraag De zittende vrouw is bezig met een touwtje. Ze maakt er een figuurtje van: een strikje, maar wie weet is ze 'op weg' naar een kop en schotel of een Eiffeltoren. Speelde u als kind ook zulke touwspelletjes?

Voorwerpen met betekenis

Fries Museum

Rond 1650 legde de Friese schilder Dirck de Horn de laatste hand aan dit stilleven. Op de tafel ligt een heel assortiment aan spullen. Het lijkt net alsof de kunstenaar ze lukraak bij elkaar heeft gelegd. Maar niets is minder waar: de voorwerpen hebben elk een symbolische lading.

Symboliek

Neem bijvoorbeeld de schedel, een verwijzing naar de vergankelijkheid van het leven, net als de viool die vergeten op de achtergrond ligt, de klanken al lang verstild. Ook de lege schelpen verwijzen naar de dood, maar liggen er tegelijkertijd om te pronken, want ze komen uit Afrika en Zuid-Amerika en zijn daarom kostbaar. De gipsen voet en kop liggen er ook niet zomaar. Ze zijn een eerbetoon aan de kennis van kunsten en wetenschappen. De globe op de achtergrond doet er een schepje bovenop en verwijst naar de kennis van de aarde en de hemellichamen.

Persoonlijke betekenis

Veel van deze symbolen werden door intellectuele tijdgenoten van De Horn waarschijnlijk meteen begrepen, maar tegenwoordig kijken we vaak op een andere manier naar dit soort voorwerpen en hebben we zo onze eigen associaties bij de schelpen, het goud, de schedel en het boek. Waar moet u aan denken?

Vanitasstilleven, Dirck de Horn (1626-1683/1686), olieverf op paneel, ca. 1650, Fries Museum (aangekocht met steun van Vereniging Rembrandt, het Mondriaan Fonds en het VSBfonds)

Bakermat in miniatuur

Nederlands Openluchtmuseum

In de vele museale gebouwen in het Nederlands Openluchtmuseum staan allerlei voorwerpen die vroeger dagelijks gebruikt werden. Maar er zijn ook voorwerpen die de tand des tijds niet hebben doorstaan. Soms kennen we ze alleen omdat ze voorkomen op schilderijen en prenten. Een voorbeeld van een voorwerp dat veel gebruikt werd, maar waarvan het museum helaas geen exemplaren in de collectie heeft, is de bakermat.

Een bakermat werd vroeger gemaakt van natuurlijke, kwetsbare materialen, zoals riet. Daardoor zijn er geen echte bakermatten bewaard gebleven. Op een bijzondere manier is de bakermat nu tóch in de collectie van het Openluchtmuseum te vinden: namelijk in miniatuur, aan het einde van de 17de eeuw gemaakt door een anonieme Nederlandse zilversmid.

Vraag Weet u wat 'heetgebakerd' betekent?

Vrouw verschoont een kind,
Willem van de Passe (ca. 1597-1637),
gravure, 1624, Rijksmuseum

Bakermat in miniatuur,
anoniem, ca. 1675-1700, zilver, Collectie Nederlands
Openluchtmuseum

Een bakermat zullen we anno 2021 niet meer aantreffen in een woonhuis. We kennen het voorwerp hoogstens nog spreekwoordelijk, zoals in 'de bakermat van de beschaving'. De bakermat is een platte, vaak beschilderde, rieten mand met een hoge rug en aflopende zijwanden. De mand is zo groot dat een baker er met gestrekte benen in kon zitten met het kind. Het riet beschermde hen tegen de kou van de vloer, en in de winter kon de bakermat makkelijk bij de open haard worden gezet zodat de baby tijdens het bakeren (in dozen wikkelen) of verschonen goed warm bleef.

Een baker noemen we tegenwoordig een kraamverzorgster. De baker ondersteunde de vroedvrouw, die de zwangerschap en bevalling begeleidde, en verbleef in huis tijdens de kraamtijd om de moeder te ondersteunen. Met haar 'bakerpraatjes' wist zij zowel de kraamvrouw als de kraamvisite te beangstigen of te vermaken. Gelukkig hebben we nog deze prachtige miniatuur van een bakermat, die ons iets kan vertellen over kraamzorg in vroeger tijden.

Hier ziet u een vrouw die een kind verschoont in een bakermat.

Antwoord: Temperamentvolle kinderen zouden in de volksmond te dicht bij het vuur hebben gestaan, zij werden te heetgebakerd.

Amandelbloesem,
Vincent van Gogh (1853-1890), olieverf op doek, 1890,
Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting)

Amandelbloesem

Van Gogh Museum

Hier schilderde Vincent van Gogh een van zijn lievelingsonderwerpen: grote bloeiende takken tegen een blauwe lucht. Omdat de amandelboom al vroeg in het voorjaar bloeit, is deze bloesem een symbool voor nieuw leven. Van Gogh liet zich voor dit schilderij inspireren door Japanse prentkunst.

Dat zie je aan het onderwerp, de donkere contourlijnen en de manier waarop hij de boom laat zien: met alleen een stuk van de takken zichtbaar.

Hij maakte het schilderij als een cadeau voor zijn broer Theo en diens vrouw Jo, die net een zoon hadden gekregen: Vincent Willem. In de brief waarin Theo aan Vincent het goede nieuws meedeelde, schreef hij: 'Zoals we je hebben gezegd,

vernoemen we hem naar jou en ik spreek de wens uit dat hij even vasthoudend en even moedig wordt als jij.' Het is niet verwonderlijk dat dit schilderij voor de familie Van Gogh altijd het meest dierbare werk is gebleven.

Wist u dat... **Vincent Willem**, de zoon van Theo, later het **Van Gogh Museum** op zou richten? Het museum opende op 3 juni 1973 de deuren voor het publiek. Tot kort voor zijn overlijden was Vincent Willem vrijwel dagelijks in het museum te vinden en zette hij zich in voor alles wat met Vincent, Theo en het museum te maken had.

Wist u dat... **Amandelbloesem** bij de bezoekers van het Van Gogh Museum bijzonder populair is? Het is de meest verkochte ansichtkaart!

WIJ STEUNEN MET TROTS DE MUSEUM PLUS BUS

Dankzij de deelnemers van de BankGiro Loterij rijdt de Museum Plus Bus al 10 jaar langs de mooiste musea in Nederland, om mensen een onvergetelijke dag te bezorgen en te laten genieten van kunst. Wilt u meer weten over het werk van de BankGiro Loterij? Kijk dan op **bankgiroloterij.nl**

BankGiroLoterij
— SINDS 1961 —
WIN MEER, BELEEF MEER

Meisje met de parel,
Johannes Vermeer (1632-1675),
olieverf op doek, ca. 1665, Mauritshuis

Meisje met de parel

Mauritshuis

Dit is het beroemdste schilderij van Johannes Vermeer: het *Meisje met de parel*. Over haar schouder kijkt ze ons met grote glanzende ogen aan. Ze houdt haar hoofd wat scheef, haar mond een beetje open.

Wie dit meisje was weten we niet, maar daar ging het Vermeer ook niet om. Dit is namelijk geen portret, maar een tronie, een geschilderde fantasiekop. Tronies verbeelden een bepaald type of karakter, in dit geval een meisje met kleding die is geïnspireerd op wat men in die tijd als Oosters zag en een onwaarschijnlijk grote parel in haar oor.

Johannes Vermeer was de meester van het licht. Geen andere schilder kon zó subtiel de lichtval op allerlei oppervlaktes schilderen. In dit schilderij haalde hij alles uit de kast. Kijkt u naar het onscherpe, het zachte in het meisjesgezicht, de glimlichtjes op haar vochtige lippen. En natuurlijk de parel.

Die schilderde Vermeer met slechts een paar penseelstreken: een witte lik aan de bovenkant voor een lichtaccent, en een wat grijzere haal aan de onderkant voor de weerspiegeling van de witte kraag van het meisje.

Het is nu misschien moeilijk voor te stellen, maar lange tijd werd *Meisje met de parel* nauwelijks gewaardeerd. In 1881 bracht het schilderij op een veiling slechts 2 gulden en 30 cent op. Pas later werd het herkend als een echte Vermeer en groeide het uit tot een van de beroemdste schilderijen ter wereld. Natuurlijk droegen de roman en de film over de *Girl with a Pearl Earring* bij aan de zegetocht van deze Hollandse Mona Lisa.

Vragen

Vermeer gebruikte dure verfpigmenten bij het maken van dit schilderij. Welke kleur vindt u het mooist? Welke kleur haar heeft het meisje, denkt u? Welk gevoel krijgt u bij haar blik?

Zelfportret Charlotte Salomon,
Charlotte Salomon (1916-1943), gouache op karton,
1940, Joods Historisch Museum

Zelfportret Charlotte Salomon

Joods Historisch Museum

Charlotte Salomon was 22 jaar toen ze in december 1938 vanuit Berlijn als vluchteling bij haar grootouders in Zuid-Frankrijk aankwam. Toen bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in 1940 haar grootmoeder zelfmoord pleegde, begon Charlotte aan een 'totaal waanzinnig project' om mentaal te overleven. In vele honderden gouaches herschiep ze haar leven als een geschilderd theaterstuk, het kreeg de titel *Leven? Of Theater?* Charlotte Salomon werd in 1943 in Auschwitz vermoord. Na de Tweede Wereldoorlog vonden haar vader en zijn vrouw de gouaches van *Leven? Of Theater?* in Zuid-Frankrijk. Zij schonken ze in 1971 aan het Joods Historisch Museum. De afgelopen decennia reisden delen van het werk langs musea wereldwijd. Salomons levenswerk heeft altijd intense reacties opgeroepen bij het publiek en inspireerde kunstenaars, filmers, schrijvers en choreografen tot eigen creaties. Naast *Leven? Of Theater?* heeft het Joods Historisch Museum ook enkele andere werken van Charlotte Salomon in bezit, zoals dit bekende zelfportret.

Een bezoek aan het Louvre, Parijs

Zuiderzeemuseum

Johannes Marius ten Kate kwam uit een kunstenaarsfamilie. Hij was de zoon van de romantische kunstschilder Mari ten Kate, van wie hij waarschijnlijk ook het vak leerde. In 1881 maakte hij een studiereis naar Parijs, waar hij onder invloed kwam van het impressionisme. Heel waarschijnlijk bezocht hij tijdens deze studiereis één van de belangrijkste musea ter wereld, het Louvre, en zag daar het beroemde beeld de *Venus van Milo* dat het museum in 1880 had verworven. Het schilderij laat zien hoe er eind 19de eeuw al met een spelende ondertoon werd gekeken naar de klederdracht. Twee jonge vrouwen in Volendamse klederdracht kijken naar de vrijwel naakte *Venus van Milo* in het Louvre; een geestige tegenstelling. Het beeld staat symbool voor

eeuwige schoonheid. Wellicht gaat het hier om een vergelijking tussen eeuwige schoonheid en Hollandse schoonheid uit Volendam. Dit dorp stond rond 1880 in de belangstelling van kunstenaars, doordat de Franse cultuurhistoricus Henri Havard in 1873 het dorp - mede door de klederdracht - als exotisch bestempelde. Een bijzonder detail is, dat de man met baard rechts van de *Venus van Milo* meer oog heeft voor de twee Volendammer meisjes dan voor het beroemde marmeren beeld. Zo te zien is het een kunstenaar, die in een schetsje probeert de twee exotische schonen op papier vast te leggen.

Vraag Niet alleen de kunstenaar maar ook de Volendammer dames lijken geen aandacht te hebben voor de *Venus van Milo*. Maar waar zouden ze dan naar kijken?

Een bezoek aan het Louvre, Parijs, Johannes Marius ten Kate (1859-1896), olieverf op paneel, 1881, Zuiderzeemuseum Enkhuizen

Twee vogels

Cobra Museum voor Moderne Kunst

De Nederlandse kunstenaar Constant is samen met Asger Jorn uit Denemarken en de Belgische dichter Christian Dotremont een van de theoretici van de Cobra-beweging, die in 1948 werd opgericht. Constant was erg politiek betrokken en dacht veel na over de rol van kunst in de naoorlogse maatschappij. Zo schreef hij in zijn manifest in 1948: 'Er moet eerlijke kunst worden gemaakt die uit het volk voortkomt, een kunst die gewoon het resultaat is van vrij, spontaan bezig zijn.'

Twee vogels, Constant (1920-2005), olieverf op doek, 1949, Cobra Museum voor Moderne Kunst (Aangekocht met steun van de BankGiro Loterij en het Aankoopfonds van de gemeente Amstelveen)

Constant schilderde *Twee vogels* in 1949, het jaar na de oprichting van de Cobra-beweging, en is een van de hoogtepunten van de Cobra-periode. Het laat heel goed zien wat de Cobra-idealen waren: vrijheid en spontaniteit. Het ging veel meer om het werkproces dan om het eindresultaat. Daarom waren kindertekeningen een van Constants grootste inspiratiebronnen. Hij schilderde niet alleen mensen, maar vulde zijn werken ook met dieren en planten, zoals in *Twee vogels*. Hij schilderde ze in de typische Cobra-stijl, heel expressief en met uitbundige kleuren.

Wist u dat... het schilderij van Constant vroeger in het bezit was van Alain Delon, een bekende Franse acteur. Het Cobra Museum kocht het in 2007 aan.

Topstukken on Tour

De reizende tentoonstelling van de Museum Plus Bus

Het is een zonnige herfstmiddag in 2020 als het busje van de Museum Plus Bus het parkeerterrein van Welzijn Antonius in Kloosterzande oprijdt. Vanmiddag wordt de tentoonstelling Topstukken on Tour naar dit verzorgingshuis in Zeeuws-Vlaanderen gebracht. De twee medewerkers van de Museum Plus Bus hebben er een flinke rit op zitten vanuit Amsterdam, maar niet voor niets: ze worden met veel enthousiasme ontvangen door medewerker Rosita. 'Het is een uitkomst dat jullie nu bij ons langskomen.'

'Veel musea zijn te ver weg voor onze bewoners en door de coronacrisis is het eigenlijk niet mogelijk om met senioren op stap te gaan. Dat jullie nu de kunstwerken naar ons brengen is prachtig.' Met in achtneming van de RIVM maatregelen bekijken zij de recreatiezaal van Antonius om te zien waar de topstukken het beste kunnen staan. De bewoners die eigenlijk een spelletjesmiddag hebben, kijken nieuwsgierig wat er allemaal gaande is. Eén voor één worden grote borden de zaal ingebracht. Beschermende lagen bubbeltjesplastic worden van de borden afgehaald en daar komen dan de topstukken onder tevoorschijn. 'Dat schilderij komt denk ik uit de Hermitage. Het is vast een koningin! Ze ziet er zo chique uit,' roept een dame enthousiast vanachter haar rummikub uit. Als ook de werken van Vincent van Gogh, Jozef Israëls en Henriëtte Ronner-Knip uitgepakt zijn, worden de medewerkers door een andere dame benaderd. 'Kunt u wat vertellen over deze moeder?' vraagt ze terwijl ze naar de *Drentse Madonna* wijst. 'En lees ik het nu goed dat die Van Gogh eigenlijk andere kleuren had?'. Uiteraard leggen de medewerkers het zo goed mogelijk aan haar uit, maar leuker is nog dat later die week een museumdocent langs komt om alle vragen te beantwoorden en meer te vertellen over de aanwezige topstukken.

Aangezien het nog een paar dagen duurt voordat de museumdocent langskomt wordt er een stapel magazines achtergelaten. In het magazine kunnen de bewoners lezen over de kunstwerken die zij te leen hebben en over de andere werken die met de reizende expositie meedoen. Ook staan er kijken en doe opdrachten in waar de lezers mee uit de voeten kunnen.

Dat de topstukken in de smaak vallen blijkt wel uit de reacties: 'Ik vind die poesjes er zo lief uit zien! Zo knap geschilderd allemaal. Hier ga ik de komende tijd nog heel veel naar kijken.'

Dankzij de deelnemers van de BankGiro Loterij konden de senioren van Welzijn Antonius, net zoals 10.000 andere bewoners van zorginstellingen in Nederland, genieten van een gratis tentoonstelling van de Museum Plus Bus.

Aleksandr Bazilevski in zijn herenhuis in Parijs,
Vasili Veresjtsjagin (1835-1909), aquarel, 1870,
State Hermitage Museum, St Petersburg

Romanovs in de ban van de ridders

Hermitage Amsterdam

Deze aquarel uit 1870 is te zien in de tentoonstelling *Romanovs in de ban van de ridders* (19 november 2020–31 juli 2021) in de Hermitage Amsterdam. De afbeelding toont de galerie in het huis van kunstverzamelaar Bazilevski, aan de Rue Blanche in Parijs. Er staan veel meesterwerken uit zijn beroemde collectie op afgebeeld.

Aleksandr Petrovitsj Bazilevski (1829–1899) kwam rond 1860 in Parijs wonen. Hij begon al snel een serieuze collectie op te bouwen met een groot aandeel middeleeuwse objecten. Bazilevski en zijn vrouw leidden een leven vol luxe, waarbij ze Parijs versted deden staan met de glamour van hun ontvangsten en bals. En met de rijkdom van hun collectie.

In 1884 besloot Bazilevski afstand te doen van zijn kunstcollectie, die toen ruim 750 objecten omvatte. De aankondiging van de veiling bracht een sensatie teweeg onder Parijse experts en verzamelaars. Het zou een van de omvangrijkste veilingen van middeleeuwse (en renaissance-) objecten sinds lange tijd worden. Zo ver zou het echter niet komen. Drie jaar nadat hij de troon had bestegen, besloot tsaar Alexander III op 11 november 1884 de hele collectie op te kopen. Daarmee kwam de langverwachte veiling in Hôtel Drouot te vervallen. Alexander betaalde een recordbedrag van 5,5 miljoen frank (omgerekend rond €30 miljoen nu). Ter vergelijking: de bouw van de Eiffeltoren – gerealiseerd in 1889 – kostte naar schatting 7,5 miljoen frank.

Kunt u deze drie middel-
eeuwse meesterwerken uit
de tentoonstelling in de
aquarel ontdekken?

Kistje voor relieken
van Johannes de Doper,
Boven-Rijn, Bazel,
ca. 1400-1425,
State Hermitage Museum,
St Petersburg

Tekenen als Rembrandt: Bijzondere voorwerpen

Vrij tekenen Zoek naar een klein, maar bijzonder
voorwerp (bijvoorbeeld een steen, bloem of
gebruik de afbeelding van een schelp hieronder)

● Bestudeer het goed (met een vergrootglas,
als u heeft!) ● Begin met het tekenen van de grote
lijnen en vergeet niet het lijntje onder het voorwerp
het donkerst te tekenen, zo gaat het 'liggen'
en niet 'zweven'

Variatietip Zet een kookwekkertje
op 1 minuut, bekijk het voorwerp
goed en verstop het daarna
onder een theedoek. Teken wat
u nog weet!

Materiaaltip
(dunne) stift of
potlood, wit
(A4) papier

Reliekbuste van Sint Thekla,
Boven-Rijn, Straatsburg, ca.
1290-1300 en/of 1325-1350,
Rijksmuseum Amsterdam

Reliekenkistje met
afbeeldingen van heiligen,
Frankrijk, Limoges, eind
12de eeuw, State Hermitage
Museum, St Petersburg

De schelp, Rembrandt van Rijn (1606-1669), ets, droge naald,
burijn op papier, 1650, Rijksmuseum

Geen gewoon Zeeuws meisje

Zeeuws Museum

Bedachtzaam kijkt ze ons aan, een voorzichtig glimlachje krult haar mondhoeken omhoog.

U ziet meteen: dit is een bijzonder portret.

Bijna vierhonderd jaar nadat het is geschilderd, spat het leven ervan af. Wie was dit meisje?

En wat maakt haar zo bijzonder?

Janneken had rijke ouders, ze was de dochter van Adriaan de Looper, die allerlei belangrijke functies bekleedde in het Middelburgse stadsbestuur.

Ze had twee broers en twee zussen en ze is waarschijnlijk twee keer getrouwd geweest.

Veel meer weten we niet over haar leven.

Portret van Janneken de Looper,
toegeschreven aan Salomon Mesdach
(ca. 1600-1632), olie op paneel, 1627,
Zeeuws Museum

Op dit portret uit 1627, dat vermoedelijk geschilderd is door Salomon Mesdach, is Janneken pas elf jaar oud. Toch draagt ze de kleding van een vooraanstaande volwassen vrouw. Mesdach gold destijds als de beste portretschilder van de stad, hij heeft meerdere leden van de Middelburgse elite geschilderd. Dit soort familieportretten werd vaak in de hal of de ontvangstruimte opgehangen, waar het bezoek ze kon aanschouwen. Janneken zelf had vast niet kunnen vermoeden dat haar portret nu nog steeds zou worden bewonderd!

Kijkopdracht

- 1 Voor een portret als dit moest waarschijnlijk langdurig geposeerd worden; een hele opgave voor een meisje van elf! Kunt u uit haar gezichtsuitdrukking opmaken wat ze ervan vond? Zou ze het spannend gevonden hebben? Zou ze liever ergens anders zijn geweest?
- 2 Wat deed u graag toen u zo oud was als Janneken?
- 3 Kijk eens goed naar Jannekens kleding. De stoffen zijn allemaal heel kostbaar en alles is mooi versierd. Kunt u een paar van deze stoffen thuisbrengen? Welke vindt u het mooiste?
- 4 Wat voor sieraden ziet u?

Uitleg bij vraag 3 en 4

Jannekens muts en kraag zijn gemaakt van Italiaans reticella kant. Dit is een soort naaldkant dat in de 17de eeuw bij de welgestelden heel populair was. Janneken draagt een jurk met een lijfje van zwarte zijde. Er bestond in de 17de eeuw nog geen kant-en-klare zwarte verf en stoffen moesten meerdere keren geverfd worden om een mooie diepzwarte kleur te krijgen. Dat maakte zwarte kleding heel kostbaar. Aan de ketting om haar middel hing waarschijnlijk een pomander, een bolvormig sieraad waarin een geurstof zat die de drager beschermde tegen kwalijke luchtjes. Om haar hals draagt Janneken een ketting met een hanger van bloedkoraal. Aan bloedkoraal werden van oudsher allerlei krachten toegeschreven: het zou beschermen tegen ziektes en onheil. Omdat de kindersterfte zo hoog was, droegen kinderen om deze reden vaak een armbandje of kettinkje van bloedkoraal.

Portret van Joseph Roulin,
Vincent van Gogh
(1853-1890), olieverf op
doek, februari-maart 1889,
Kröller-Müller Museum

Tip Schrijf een
ansichtkaart naar
een goede vriend
of vriendin, wie
weet krijgt u een
kaartje terug!

Vincent & vriendschap

Kröller-Müller Museum

In het Franse stadje Arles maakt Vincent van Gogh kennis met de plaatselijke postbeambte: Joseph Roulin. Ze worden goede vrienden. Als Vincent verward raakt en zijn oor afsnijdt, verblijft hij enige tijd in een inrichting. Joseph gaat bij hem op bezoek, houdt Vincents familie op de hoogte en zorgt voor zijn huis. Vincent schrijft in een brief: 'Roulin is voortreffelijk geweest voor ons, ik verwacht dat hij een hechte vriend zal blijven.'

Vragen

Kunt u zien dat Joseph een goede vriend is van Vincent? Ziet u details die hierop wijzen? Hoe zou u een goede vriend of vriendin afbeelden?

Als Joseph wordt overgeplaatst naar Marseille schrijft Vincent: 'Alleen achtergebleven in mijn kleine gele huisje [...] kwelt het vertrek van de vrienden mij toch wel.' Heeft u een goede vriend of vriendin die u al een tijd niet heeft gezien? Houden jullie contact?

Vincent bewondert Joseph om zijn opgewekte persoonlijkheid en zijn zuivere zangstem. Wat vindt u de belangrijkste eigenschap die een vriend of vriendin moet hebben?

Personen als symbolen

Het Noordbrabants Museum

De Tachtigjarige Oorlog sloeg in het hertogdom Brabant diepe wonden en was bepalend voor de toekomst van Brabant. Geen wonder dat deze oorlog in Het Noordbrabants Museum volop aandacht krijgt. Dit schilderij vertelt over een belangrijke gebeurtenis: in 1629 begint prins Frederik Hendrik aan een vijf maanden durende belegering van 's-Hertogenbosch, waarna zijn troepen de stad in kunnen nemen. Een belangrijke overwinning op de Spaanse tegenstander. De strijd van Frederik Hendrik tegen de onneembaar geachte vestingstad 's-Hertogenbosch wordt op het schilderij vergeleken met de strijd van de Bijbelse jonge herder David tegen de onoverwinnelijk geachte reus Goliath. Het hoofd van de verslagen reus ligt aan zijn voeten. Boven Goliaths ogen zien we de enorme kei uit Davids slinger die in het voorhoofd is ingeslagen. Iets naar achteren, in het midden van het schilderij, ligt Goliaths onthoofde lichaam. Een paar soldaten ontdoen hem van zijn harnas en schoeisel. Naast het lijk ligt het

Allegorische voorstelling met Prins Frederik Hendrik na de inname van 's-Hertogenbosch, Jacob Gerritsz Cuyp (1594-1652), olieverf op doek, 1630, Het Noordbrabants Museum (bruikleen gemeente 's-Hertogenbosch)

enorme bebloede zwaard van de reus waarmee David hem het hoofd heeft afgeslagen. De strijd is gestreden en de winst is binnen: de overwinnaar wordt getooid met een lauwerkrans.

Frederik Hendrik wordt omgeven door zeven muziek makende vrouwen en vier dansende kinderen. Deze vrouwen staan voor de zeven tot de Unie van Utrecht behorende provinciën die hun leider na de overwinning hulde brengen. De vier kinderen maken met hun rondedans het huldebetoon compleet. Het geheel speelt zich af voor het zuidelijke silhouet van 's-Hertogenbosch met in de verte de St. Janskathedraal.

Wie is welke provincie?

De zeven provinciën zijn te herkennen aan de provinciewapens die zij in de vorm van een ring of haarspeld bij zich dragen.

De vrouw helemaal links op het schilderij met de luit in haar handen is de personificatie van de provincie Overijssel. Zij zit op de helm van Goliath.

De vrouw met de viool in haar handen vertegenwoordigt Zeeland. De oudere vrouw met het psalmenboek representeert de provincie Gelderland.

De vrouw achter haar die op de tamboerijn roffelt is Utrecht.

De provincies Holland, Groningen en Friesland worden belichaamd door de drie zingende vrouwen, die iets meer op de achtergrond zijn geplaatst.

Titus aan de lezenaar

Museum Boijmans Van Beuningen

Titus aan de lezenaar,
Rembrandt van Rijn (1606-1669), olieverf op doek,
1655, Museum Boijmans Van Beuningen

Dit portret ontroert omdat het zo tijdloos is. Een jongen staart met grote donkere ogen voor zich uit, hij komt maar net boven de grote lezenaar uit. In zijn ene hand houdt hij zijn pen, in de andere bungelen een potje inkt en een pennenkoker. Wat er op het papier staat zal voor altijd onduidelijk blijven, het is voer voor onze verbeelding.

De lezenaar is van zó dichtbij afgebeeld, dat het lijkt alsof we er bijna tegenaan staan. Hierdoor kan je de dromerige jongen bestuderen alsof je zelf onzichtbaar bent.

Het is niet verwonderlijk dat het portret zo intiem is, want heel waarschijnlijk is dit de veertienjarige Titus, Rembrandts zoon. Het is een van de weinige kinderportretten die Rembrandt maakte, veel vaker was hij gefascineerd door het doorleefde gezicht van oudere mannen en vrouwen.

Vanaf 1632 werkte Rembrandt in Amsterdam, waar hij naam maakte als portretschilder van de elite. In 1634 trouwde hij met Saskia van Uylenburgh, met wie hij zijn zoon Titus kreeg. Zowel Saskia als Titus werden door Rembrandt diverse malen geportretteerd.

In 1940 werd dit icoon van de collectie aangekocht, met steun van de Vereniging Rembrandt en 120 particulieren.

Vragen

Wat denkt u dat er op het papier geschreven staat? Het is niet helemaal zeker dat dit de zoon van Rembrandt is. Wat is uw mening? Denkt u van wel, en waarom? Of denkt u dat het een ander jongetje is, en waarom?

De Trekvliet

Kunstmuseum Den Haag

Het Hollandse landschap is met haar enorme kuststrook, uitgestrekte polders, kaarsrecht geploegde akkers en fel bloeiende heide tussen zandheuvels uniek in de wereld. Niet voor niets staan delen van het landschap op de lijst van beschermde gebieden van UNESCO. Al vele eeuwen laten kunstenaars zich erdoor inspireren. De collectie van Kunstmuseum Den Haag telt een groot aantal topstukken van landschapschilders, van de Haagse School tot Mondriaan - en daar voorbij.

In de tweede helft van de 19de eeuw gaat een aantal kunstenaars zich richten op het realistisch schilderen van het Hollandse landschap. Het zijn de schilders van de Haagse school zoals Jan Hendrik Weissenbruch, Jacob Maris, Jozef Israëls, Hendrik Willem Mesdag en Anton Mauve. Ze leggen het ongerepte landschap vast dat door de opkomende industrialisatie dreigt te verdwijnen, zoals kanalen met trekschuiten en molens. De schilderijen vormen een document van die tijd; zo zag het typische Hollandse landschap eruit. En door deze schilderijen is dit nog steeds het beeld dat we van Holland hebben.

De Trekvliet van Jan Hendrik Weissenbruch uit 1870 werd een van de eerste schilderijen in de collectie van het Kunstmuseum. Het schilderij toont een typisch Nederlands polderlandschap in impressionistische stijl.

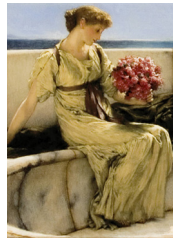
Wist u dat... Weissenbruch bekend stond om zijn Hollandse wolkenluchten? Kunstenaars kunnen nooit genoeg naar de lucht kijken, zei hij. 'Wij leven van licht en zonneschijn en gaan met ons palet door droge buien.'

De Trekvliet, Jan Hendrik Weissenbruch (1824-1903), olieverf op doek, 1870, Kunstmuseum Den Haag

Tussen kunst en quarantaine

Kies uw favoriete kunstwerk, zoek drie attributen en maak uw eigen replica. De bewoners van Het Biesemhuis in Doesburg gaven al het goede voorbeeld. Zij deden kunstwerken na die meedoen met onze reizende tentoonstelling Topstukken on Tour.

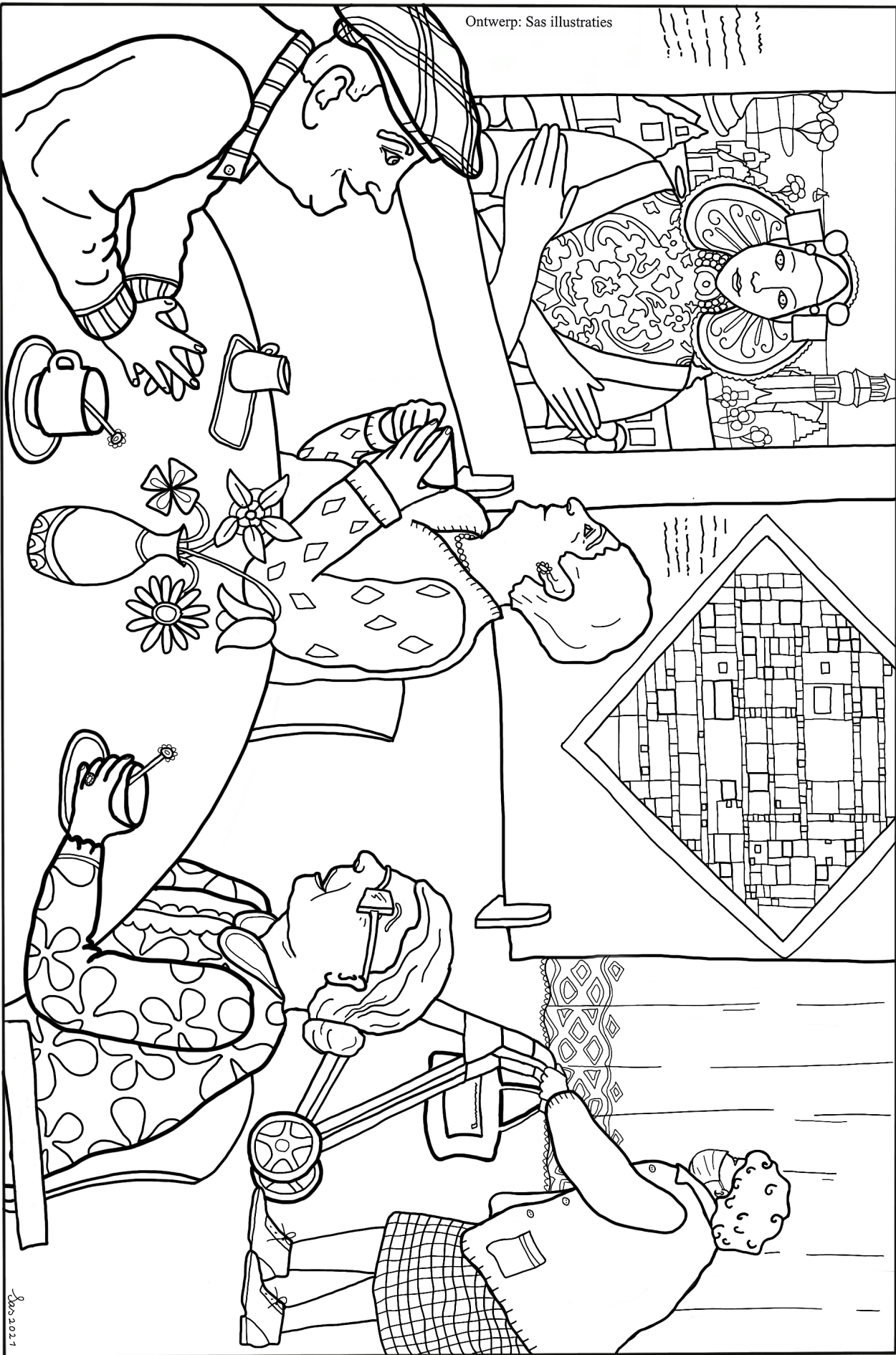

- Antwoorden:
1. De vrouw en kinderen
 2. De witte hond
 3. De molen
 4. De wolken
 5. De zeilboot

Opdracht
Zoek de
5 verschillen!
Wie of wat
mist u?

Ontwerp: Sas illustraties

Kleuren

Illustrator Saskia van Oversteeg bezocht de tentoonstelling Topstukken on Tour in een woonzorgcentrum in Vught. Het was er heel gezellig en zij maakte van haar bezoek deze kleurplaat. De bewoners genoten van de kunstwerken. Op de kleurplaat kijken zij naar een replica van *Zeeuws Meisje voor het stadhuis van Veere* een werk van de kunstenaar Franz Melchers uit de collectie van het Zeeuws Museum. Daarnaast staat een kopie van de *Victory Boogie Woogie* van Piet Mondriaan uit het Kunstmuseum Den Haag. Over deze tentoonstellingen kunt u meer lezen op pagina 14.

Met welke kleuren gaat u de kleurplaat inkleuren?

T	T	O	B	A	K	E	R	M	A	T
N	E	L	O	B	M	Y	S	P	S	G
T	T	R	S	U	L	U	K	K	E	A
M	R	A	T	A	Z	O	S	N	O	A
A	E	A	I	R	Q	E	E	E	N	R
D	K	N	L	B	O	U	E	S	U	K
N	V	E	L	O	T	P	A	U	E	M
E	L	Z	E	C	O	U	F	R	W	M
L	I	E	V	P	A	R	E	L	E	S
O	E	L	E	G	P	U	Z	Z	E	L
V	T	R	N	R	E	D	D	I	R	Z

Puzzel

De woorden kunt u horizontaal, verticaal, diagonaal van links naar rechts en achterstevoren wegstrepen. De letters die uiteindelijk overblijven, vormen drie woorden.

Aquarel
Bakermat
Bloesem
Cobra
Kraag
Legpuzzel
Lezenaar
Museum

Parel
Ridder
Stilleven
Symbolen
Trekvllet
Volendam
Zeeuws
Zelfportret

Huizen kijken

Wie een ommetje door een stad of dorp maakt, komt onderweg vast een paar oude gebouwen tegen. Een mooi voorbeeld in Leeuwarden is het pand van Keramiek-museum Prinsessehof, dat grotendeels in de 17de eeuw werd gebouwd. Maar hoe kunt u een oud gebouw analyseren? In dit artikel geven we een paar tips.

Jaartallen

Sommige panden maken het heel makkelijk om ze te dateren; er is dan een jaartal te vinden, vaak in de vorm van geschilderde of ijzeren cijfers, meestal bovenaan op de muur.

Gevels

Gevels waren echte pronkstukken en werden vaak aangepast aan het nieuwste modebeeld. Loopt de bovenkant van de gevel in een schuin 'trappetje'? Deze trapgevels waren rond 1600 populair in Nederland. Toont de gevel versieringen met bloemen- en vruchtenslingers? Dan komt deze waarschijnlijk uit de 17de eeuw. En wordt het pand bekroond met een grote horizontale lijst, dan is de gevel vaak 19de-eeuws.

Bakstenen

De vorm van de gevel zegt niet alles over de datering, dus hoe ziet u of een gebouw echt oud is? Bekijk de bakstenen. In de Middeleeuwen werden die met de hand gebakken. Die eeuwenoude stenen zijn te herkennen aan hun relatieve grootte en onregelmatige vorm. Rond 1600 worden de stenen kleiner en veel netter, met afgeronde hoeken, maar ze worden samengevoegd in een onregelmatig metselwerk. Twintigste-eeuwse gebouwen hebben fabrieksbakstenen met scherpe hoeken.

Muurankers

Vaak werden de balklagen van verdiepingen vastgezet aan de buitenmuren, met muurankers, een soort grote ijzeren spijkers. Aan die muurankers

kun je zien hoe hoog de begane grond is, en waar de eerste verdieping begint. Zitten de onderste muurankers erg hoog? Dan zou het pand wel eens uit de Middeleeuwen kunnen komen, toen huizen vaak nog bestonden uit een hoge hal op de begane grond en een losse zoldering.

*Cobra Museum
voor Moderne Kunst*

HERMITAGE
St Petersburg > Amsterdam

museum
boijmans **B** van
beuningen

RIJKS MUSEUM

**ZEEUWS
MUSEUM**

**De
Museum
Fabriek**

**KUNSTMUSEUM
DEN HAAG**

Mh Mauritshuis

ZUIDERZEEMUSEUM

Colofon

©2021

Museum Plus Bus

www.museumplusbus.nl

Facebook: @museumplusbus

Twitter: @museumplusbus

Instagram: @museumplusbus

Met teksten, beeld en medewerking van:

Cobra Museum voor Moderne Kunst,
De Museumfabriek, Drents Museum,
Fries Museum, Hermitage Amsterdam,
Kunstmuseum Den Haag, Het Noordbrabants
Museum, Joods Historisch Museum,
Kröller-Müller Museum, Mauritshuis,
Museum Boijmans Van Beuningen,
Nederlands Openluchtmuseum, Rijksmuseum,
Van Gogh Museum, Zeeuws Museum,
Zuiderzeemuseum en BankGiro Loterij

Overige tekst en redactie:

Elise van Schaik

Pauline Kintz

Ontwerp:

Studio Berry Slok

Fotografie en beeld:

Milagro Elstak, Ruben van Vliet,

Maarten Kools, Saskia Oversteeg

Partner:

BankGiroLoterij
— SINDS 1961 —

Wilt u meer informatie over het lenen van de
tentoonstelling Topstukken on Tour? Neem dan
contact op met Dieuwertje Tromp, coördinator
van het projectbureau van de Museum Plus Bus:
info@museumplusbus.nl

Bent u nog niet uitgelezen? U kunt op de website
van de Museum Plus Bus de eerste editie van het
magazine Totzo! vinden. Ook staan er leuke online
initiatieven, zoals filmpjes, opdrachten, kleurpla-
ten en rondleidingen door de musea. Kijk hiervoor
op www.museumplusbus.nl

Cobra Museum voor Moderne Kunst
De Museumfabriek
Drents Museum
Fries Museum
Hermitage Amsterdam
Kunstmuseum Den Haag
Het Noordbrabants Museum
Joods Historisch Museum
Kröller-Müller Museum
Mauritshuis
Museum Boijmans van Beuningen
Nederlands Openluchtmuseum
Rijksmuseum
Van Gogh Museum
Zeeuws Museum
Zuiderzeemuseum

